

ÅTGÄRDSPROGRAM

ALKOHOL, NARKOTIKA, DOPNING OCH TOBAK

UPPSALA LÄN

2013–2015

Förord

År 2010 fattade regeringen beslut om en samlad nationell strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobaksfrågorna (ANDT). Strategin ska ange mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011–2015. Med strategin vill regeringen öka förutsättningarna för långsiktighet, ökad samordning och samverkan. Uppsala läns åtgärdsprogram för ANDT är en del i att anpassa den nationella strategin till lokala och regionala förutsättningar, samt belysa länets behov av samverkan och samordning. Den omfattar i huvudsak det drogförebyggande arbetet, men knyter också an till länets samverkansinsatser i det breda folkhälso- och brottsförebyggande arbetet samt avseende vård och behandling.

En god folkhälsa är en viktig förutsättning för den regionala utvecklingen och åtgärder för att nå dit finns med i Uppsala läns regionala utvecklingsstrategi¹. Strategin har som övergripande vision att Uppsala är Europas mest attraktiva kunskapsregion. Trygghet och god hälsa är grundstenar i ett välfärdssamhälle och bidrar till att Uppsala län blir attraktivt och dyna-

miskt med hög konkurrenskraft och god tillväxt. Detta förutsätter ett aktivt arbete för att motverka att människor utvecklar problem med alkohol, tobak, narkotika och dopning. Det ANDT-förebyggande arbetet har en viktig roll i arbetet med att ge barn och ungdomar en god uppväxtmiljö och att understödja ett drogfritt liv - för ökad livskvalitet och flera levnadsår.

Vår ambition är att skapa nya möjligheter för att stärka samverkan i Uppsala län och att bidra till vinster vad gäller både hälsa och ekonomi genom ett målmedvetet, kvalitativt och långsiktigt ANDT-förebyggande arbete. Samverkan förutsätter styrning, samsyn och struktur för att lyckas. Styrningen är kanske det mest centrala. Ledningen på såväl politisk- som tjänstemannanivå bör aktivt ta ställning och skapa förutsättningar för en effektiv samverkan.

Genom detta åtgärdsprogram för ANDT-arbetet i Uppsala län uttrycker vi vår viljeinriktning, om hur vi vill genomföra den nationella politiken utifrån förutsättningarna i vårt län under perioden 2013–2015.

<i>Anki Bystedt – Länsstyrelsen Uppsala län</i>	LÄNSRÅD
<i>Catharina Blom – Regionförbundet Uppsala län</i>	REGIONDIREKTÖR
<i>Henrik Thelander – Polismyndigheten Uppsala län</i>	POLISOMRÅDESCHEF
<i>Annika Brehmer – Landstinget Uppsala län</i>	HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSDIREKTÖR
<i>Lena Fransson, Per Kjellander, Peter Lund, Peter Nyberg, Synnove Friden, Yvette Axelsson, Anna-Karin Jakobsson, Carola Helenius-Nilsson, Inga-Lill Björklund</i>	KOMMUNDIREKTÖRER/CHEFER UPPSALA LÄNS KOMMUNER
<i>Fred Nyberg – Uppsala Universitet</i>	KOORDINATOR U-FOLD

Åtgärdsprogram ANDT Uppsala län 2013–2015, antogs på Styrgruppen för ANDT-förebyggande frågor 131011.

Innehåll

1. INLEDNING	04
<i>Nationellt styrdokument</i>	04
<i>Regionala utgångspunkter</i>	05
2. UTVECKLINGEN INOM ANDT	06
<i>Jämförelse – ungdomar</i>	06
<i>Läget i länet</i>	07
3. STRUKTUR FÖR ANDT-ARBETET UPPSALA LÄN	08
<i>Förutsättningar för ett hållbart förebyggande arbete</i>	08
<i>Berörda aktörer i Uppsala län</i>	09
4. PRIORITERADE OMRÅDEN OCH INSATSER	12
<i>Målområden</i>	12
5. UPPFÖLJNING	18
6. FOTNOTER	19

1. Inledning

Åtgärdsprogrammet riktar sig till förtroendevalda, ledande tjänstemän, samt strategiska funktioner och övriga nyckelaktörer som i sina uppdrag är berörda av frågorna.

Dokumentet kan användas som underlag för prioriteringar av insatser och som ett underlag för att stärka samverkan. Åtgärdsprogrammet är tänkt som ett stöd och inspiration i processen för de lokala och regionala ANDT-insatserna. Önskvärt är att alla berörda aktörer i länet beaktar åtgärdsprogrammet vid framtagandet av sina årliga verksamhetsplaner. Vi vill visa på att vi är många aktörer som har en viktig roll i ANDT-arbetet.

Alkohol kopplas för många vuxna till festligheter men det finns också en baksida som kan knytas till

sociala skador, till exempel familjetragedier och miss-handel. Av alla misshandelsfall i Sverige är alkohol inblandat i två fall av tre.¹⁾

Alkoholen kan även ge fysiska effekter på kroppen, allt ifrån nedsatta hjärnfunktioner till skador på hjärtat. Det finns tydliga samband mellan alkoholkonsumtion och insjuknande i närmare 60 sjukdomar.²⁾

Rökningens effekter på hälsan är numera väl kända. Hälften av alla rökare beräknas dö av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livslängd.³⁾ Snusare har ökad risk att dö i samband med en hjärtinfarkt eller stroke och en ökad risk för att få cancer.⁴⁾ Det finns skillnader i bruk av alkohol och tobak beroende på utbildningsnivå och social position. Det finns flest riskkonsumenter av alkohol i gruppen arbetslösa. Andelen rökare är större i grupper med lägre utbildning och bland arbetslösa och förtidspensionärer. Ungdomar som bor ensamma eller med bara en förälder verkar vara mer benägna att både röka, dricka alkohol och använda narkotika.⁵⁾

Narkotikan och dopningsproblematiken ger utslag i samhället i form av tydliga kopplingar till kriminalitet. Både utifrån det egna bruket genom dödsfall, trafikolyckor, skador av den egna personen eller andra men

även i ett socialt utanförskap. Den kognitiva förmågan försämras när man röker cannabis regelbundet och detta innebär ofta svårigheter i skolan och arbetslivet.⁶⁾ ANDT-problematiken resulterar i konsekvenser för missbrukarens anhöriga men även tydliga samhälls-ekonomiska konsekvenser. Bara rökningen i Sverige kostar samhället minst 30 miljarder per år.⁷⁾ Kostnader för alkoholens skador skiljer sig beroende på hur beräkningen görs och vilka delar som innefattas. Klart är att det rör sig om åtskilliga tiotals miljarder kronor årligen och att samhällets kostnader ligger betydligt högre än vad inkomsterna från alkoholskatten ger. Den samhälleliga notan för missbruk av alkohol i Sverige uppskattas till 66 miljarder kronor per år.⁸⁾

Vi vill visa på att vi är många aktörer som har en viktig roll i ANDT-arbetet.»

Nationellt styrdokument

Den nationella ANDT-strategin⁹⁾

Proposition 2010/11:47. En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken.

Det övergripande målet för folkhälsa är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. ANDT-frågorna har samlats i ett eget mål inom de elva målområdena för folkhälsa; målområde elva – Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.¹⁰⁾ Utifrån de nationella folkhälsomålen antog regeringen i slutet av 2010 ett beslut om en samlad strategi för ANDT-frågorna. Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011–2015. Med strategin vill man öka förutsättningarna för långsiktighet och ökad samordning och samverkan mellan myndigheter och andra aktörer.

» *Åtgärdsprogrammet är tänkt som ett stöd och inspiration i processen för de lokala och regionala ANDT-insatserna.»*

Foto: Can Stock Photo

NATIONELLA ÖVERGRIPANDE MÅL

Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk. Målet innebär:

- en nolltolerans mot narkotika och dopning,
- att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak,
- att förhindra all skadlig alkoholkonsumtion, bland annat genom att minska konsumtionen och skadliga dryckesvanor.

Sju långsiktiga mål

1.	Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.
2.	Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak.
3.	Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska.
4.	Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.
5.	Personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
6.	Antalet döda och skadade på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.
7.	En folkhälsobaserad och restriktiv syn på ANDT inom EU och internationellt.

Regionala utgångspunkter

Regional utvecklingsstrategi (RUS) Uppländsk Drivkraft 3.0¹¹⁾

Regionförbundet Uppsala län har i uppdrag av regeringen att ta fram en regional utvecklingsstrategi – RUS. Utvecklingsstrategin ingår i en struktur av

styr- och policydokument, med EU:s strategi ”Europa 2020”, som övergripande vägledning. Strategins centrala formulering är ”En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla”, som innefattar de tre dimensionerna av hållbar utveckling – social, ekologisk och ekonomisk.

I detta åtgärdsprogram lyfts särskilt avsnittet om en kompetent region: ”Uppsalaregionens viktigaste tillgång och utvecklingskraft är befolkningens kompetens och förmåga. Varje man och kvinna ska ges möjlighet att delta aktivt i arbets- och samhällsliv”.

Åtaganden med särskild betydelse för ANDT-området är här:

- Säkra en utbildning inom grund- och gymnasieskola med hög kvalitet och goda resultat i hela regionen.
- Samordna insatser för ökad sysselsättning bland unga.
- Utjämna skillnader i hälsa.
- Etablera en trygg miljö för lärande i skolan.
- Uppmuntra en hälsosam samhällsplanering.

Samt – Understöd ett drogfritt liv för ökad livskvalitet och fler levnadsår- vilket konkretiseras i detta åtgärdsprogram.

Länsövergripande överenskommelse och Regionala riktlinjer för missbruks- och beroendevården i Uppsala län, RIM^{12, 24)}

På initiativ av RIM-projektets styrgrupp och på uppdrag av tjänstemannaberedningen kommuner och landsting (TKL) framtogs, under 2010, länsövergripande överenskommelse och regionala riktlinjer för missbruks- och beroendevården i Uppsala län. Dokumentet består av två delar varav den första delen är en överenskommelse där kommunerna och landstinget i Uppsala län förbinder sig att samverka kring utveckling av missbruks- och beroendevården och den andra består av gemensamma riktlinjer. Riktlinjerna är hämtade ur Socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården.¹³⁾ Det länsövergripande dokumentet har konkretiserats i lokala handlingsplaner.

2. Utvecklingen inom ANDT

Jämförelse – ungdomar

Andel skolungdomar som debuterar tidigt med alkohol och tobak har minskat. Vi ser även en historisk låg alkoholkonsumtion i Sverige i stort. Något färre flickor och pojkar i grundskolan anger att de rökte 2012 i jämförelse med 2004 men andelen rökare i gymnasiet har tvärtom ökat något.

Andelen som dricker alkohol har sjunkit under den senaste tolvårsperioden. År 2000 uppgav cirka fyra av fem ungdomar att de var alkoholkonsumenter, år 2012 var denna andel nere i hälften. Det är relativt små skillnader mellan pojkar och flickor.

Användningen av smuggelsprit ökade i början av 00-talet, under samma tid som andelen som druckit hembränt minskade kraftigt. Sedan 2007 har andelen som druckit smuggelsprit minskat. Ungdomar uppger att de oftast fått tag på alkoholen från syskon eller kompisar. Som ursprungskälla dominerar alkohol från Systembolaget. Det näst vanligaste alternativet i

alla grupper är köp av person som säljer insmugglad alkohol, undantaget flickor på gymnasiet där restaurang kommer på andra plats.

När det gäller användningen av narkotika är utvecklingen inte lika positiv. Andelen skolungdomar som använt cannabis någon gång i gymnasiets år 2 har ökat mellan 2004 och 2012. I grundskolans år 9 är utvecklingen mer stabil.¹⁴⁾

Ur ett europeiskt perspektiv ses utvecklingen inom ANDT bland svenska ungdomar som positiv. Svenska 16-åringar röker mindre än genomsnittet i Europa, dricker alkohol förhållandevis sällan och uppger mindre erfarenhet av cannabis eller annan narkotika jämfört med andra europeiska ungdomar. Däremot dricker svenska ungdomar relativt mycket när de väl dricker. Sverige är det enda land som visar siffror på att flickor har samma dryckesvanor som pojkar, sett ur frekvens, volym och intensivkonsumtion.^{15), 16)}

Foto: Can Stock Photo

Läget i länet

VUXNAS användning av alkohol, narkotika, dopning och tobak

- I länet utsätts cirka 27 000 icke-rökare 18–64 år dagligen för passiv rökning i sitt arbete.¹⁷⁾
- 4 procent av männen som tränar på gym uppgav att de någon gång använt dopningspreparat. Det är fyra gånger så många jämfört med befolkningen i stort.
- Det är vanligare med riskabla alkoholvanor bland män och kvinnor i åldrarna 16–29 år jämfört med övriga åldersgrupper.¹⁷⁾
- Andelen vuxna med riskabla alkoholvanor ligger lite högre i Uppsala län jämfört med landet som helhet.¹⁷⁾
- Erfarenhet av narkotika är lite högre i länet än i landet som helhet, 8,5 procent av kvinnorna och 19 procent av männen har någon gång testat cannabis.¹⁷⁾
- En fjärdedel av alla yngre män (16–34 år) har provat hasch eller marijuana.¹⁷⁾
- Senaste mätningen visar att 11 procent av kvinnorna och 10 procent av männen i länet röker dagligen och 18 procent av männen och 4 % av kvinnorna snusar dagligen.¹⁷⁾
- Tobaksvanorna bland länets befolkning ligger ungefär på samma nivåer som i riksgenomsnittet.¹⁸⁾
- Rökning är på väg att öka i vissa kommuner, särskilt bland män.¹⁷⁾
- Drygt 400 vuxna är i behov av parallella insatser från både socialtjänstens missbruksvård och landstingets beroende- och neuropsykiatri.¹⁹⁾
- I Uppsala län finns färre serveringstillstånd än riksgenomsnittet, men innehavarna serverar mer alkohol.²²⁾
- Systembolagets försäljning i länet ligger lägre än genomsnittet i landet.²²⁾

UNGAS användning av alkohol, narkotika, dopning och tobak

- Var femte elev i årskurs 9 berusningsdricker en gång i månaden eller mer.²³⁾
- I årskurs 2 på gymnasiet har nästan 2 av 10 elever provat narkotika.²³⁾
- Cannabis är den vanligast förekommande narkotikan bland ungdomar.²³⁾
- Hälften av alla elever i årskurs 2 på gymnasiet tror eller vet att de känner någon som kan ge eller sälja narkotika till dem.²³⁾
- Var tionde elev i Uppsala län i årskurs 9 och 2 på gymnasiet röker dagligen.²³⁾
- Hälften av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet har rökt vattenpipa två gånger eller mer.²³⁾
- De ungdomar som snusar och/eller röker intensivt konsumerar alkohol i större utsträckning än ickesnusare och -rökare.²³⁾
- De vanligaste sätten ungdomar får tag i alkohol och tobak är genom kompisar, äldre syskon eller genom någon vuxen.²³⁾
- Få ungdomar uppger att de använder dopningspreparat. De som använder första gången går ofta på gymnasiet och majoriteten är killar.²³⁾
- 20 procent av alla barn i Sverige lever hos föräldrar med riskabel alkohol- eller narkotikakonsumtion. Det är vart femte barn.²⁴⁾

Foto: Peter Lundvik

3. Struktur för ANDT-arbetet

UPPSALA LÄN

Förutsättningar för ett hållbart förebyggande arbete

Ett framgångsrikt hälsofrämjande- och förebyggande arbete inom ANDT förutsätter att det finns en hållbar regional och lokal struktur för frågorna. De lokala behoven och förutsättningarna ligger som grund för den regionala strukturen och inriktningen. Det är viktigt att det finns styr- och prioriteringsdokument samt ett forum för arbetet i alla kommuner, i landstinget övergripande och på länsnivå. Ansvariga bör även fråga efter resultat och uppföljning av insatserna. Strukturen kan också handla om kommunövergripande penningpåsar som avsätts för förvaltningsöverskridande insatser – så att det inte bara blir skolans, socialtjänstens eller kanske polisens enskilda uppdrag.

Genom en utvecklad struktur kan också roll- och ansvarsfördelning tydliggöras. Uppdrag för att samverka behöver även prioriteras i förhållande till övrig bas- eller linjeverksamhet. Regeringen understryker vikten av den lokala nivåns samordning i sitt årliga åtgärdsprogram för ANDT-politiken.²²⁾ Där framhålls att den lokala samordningen är en viktig del i en framgångsrik infrastruktur för att få ett långsiktigt

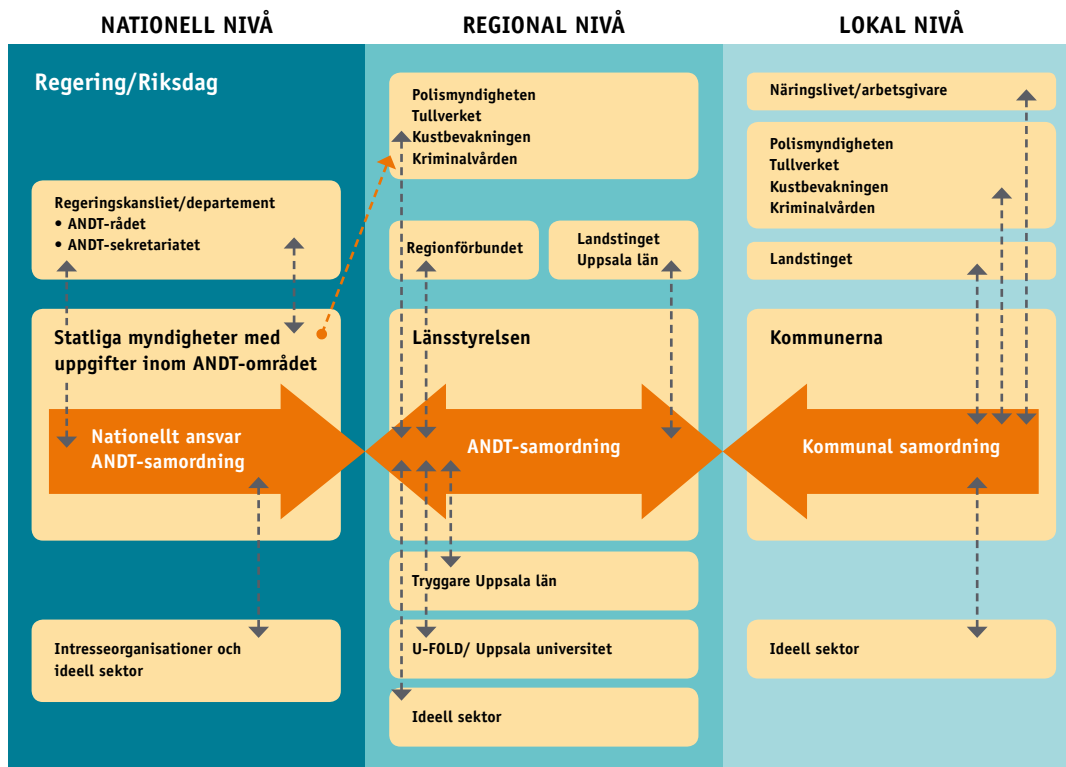
förebyggande arbete. Den lokala samordningen har bland annat resulterat i att allt fler långsiktiga strategier och verkningsfulla metoder används.

Det finns mycket kvar att utveckla inom ANDT-arbetet men samtidigt har mycket åstadkommit som är viktigt att förvalta och lyfta fram. En framgångsfaktor är att det finns en personell resurs med ett tydligt uppdrag och stöd från en engagerad styrgrupp. Den lokala samordnarrollen har utvecklats till en funktion med en särskild specialistkompetens. Strategisk planering och ett helhetsperspektiv på vad som görs lokalt, regionalt samt nationellt är en förutsättning. Kompetensen omfattar även omvärldsbevakning av aktuell forskning som kan kopplas till en kommunspecifik behovsbild, samt stödja nya utvecklingsområden.

Samverkan måste ske såväl kring enskilda individer som på en övergripande nivå. Samverkan är många gånger beroende av eldsjälur och tillfälliga projektmedel, vilket är ett problem i ett långsiktigt perspektiv. Uthållig samverkan är en komplex process som kräver prioritering, kunskap och planering.²⁶⁾ Vi behöver på regional och lokal nivå fortsätta att utveckla hållbara strukturer för samordning och effektivitet.

Foto: Gunnar Henriksson

Övergripande organisation för att nå de nationella ANDT-målen.

Styrgrupp för ANDT-förebyggande frågor Uppsala län

Högsta instans för styrning/förankring för det ANDT-förebyggande arbetet i Uppsala län

- **Syfte:** Forumet finns till för att anpassa den nationella ANDT-strategin till lokala och regionala förutsättningar, samt belysa länets behov av samverkan samordning och utveckling.
- **Deltagare:** Länsstyrelsen – länsråd (sammankallande), Regionförbundet – regiondirektör, Kommunerna/Landstinget: beslutsfattare på hög nivå, Länets polismyndighet – polisombudsman, samt Uppsala Universitet – U-FOLD – koordinator/ansvarig rektor. Se vidare särskilt dokument för: Samverkansstruktur ANDT-förebyggande frågor Uppsala län.

Berörda aktörer i Uppsala län

ARBETSGIVAREN: Hälsa påverkas i hög grad av arbetet och arbetsplatsen och tvärt om. Arbetsgivarna i länet kan bidra med viktiga delar i ANDT-arbete genom hälsofrämjande insatser, tidig upptäckt och erbjudande om stöd vid konstaterad problematik. Det är viktigt att det på arbetsplatserna finns en aktuell policy och riktlinjer för frågan samt en god företagshälsövård.

IDEELLA SEKTORN: Många funktioner i samhället utgår från ett engagemang från enskilda individer och grupper. De kan vara en oberoende drivkraft och bidra med nya perspektiv på ANDT-frågorna. De ideella krafterna har också en unik möjlighet att nå länets befolkning i deras vardag.

KOMMUNERNA: Kommunerna har en central roll för ANDT-arbetet, då det förebyggande arbetet främst bedrivs där människor lever och verkar. Flera av de insatser som görs för att främja, förebygga och erbjuda vård och stöd finns inom kommunen. Kommunen har ansvar för att utöva tillsyn över de aktörer som säljer alkohol och tobak utifrån alkohol- och tobakslagen. Många gånger finns behov av sektorsövergripande insatser och samverkan. Flera kommuner har särskilda uppdrag för att samordna arbetet.

KRIMINALVÅRDEN: Kriminalvården har en roll i att arbeta brottsförebyggande, vårdande och rehabiliterande. Individer ska erbjudas stöd för att efter av-

slutad insats kunna leva ett liv utan kriminalitet och missbruk. Detta är en del i att öka människors trygghet och bidra till ett tryggare samhälle.

KUSTBEVAKNINGEN: Kustbevakningen arbetar genom samverkan i regionala underrättelsecentrum mot grov organiserad brottslighet och bidrar med maritim kompetens. Kustbevakningen genomför gränskontroller och sjötrafikövervakning när det gäller fart och nykterhet vid yrkes- och fritidssjöfarten. Kustbevakningen bidrar även till att minska olyckor på väg bl.a. genom nykterhetskontroller i hamnområden, och i samband med skoterkörning.

LANDSTINGET: Landstinget ansvarar för hälso- och sjukvård samt tandvård och är en viktig kontaktyta gentemot befolkningen. Landstinget arbetar t.ex. med hälsoinriktade insatser, tidig upptäckt, smittskydd, epidemiologisk bevakning, stöd till lokalt och regionalt preventionsarbete, riskbruksarbete samt adekvat stöd, vård och behandling.

LÄNSSTYRELSEN: Länsstyrelsen har särskilda uppdrag att implementera den nationella ANDT-strategin utifrån lokala förutsättningar och behov. Länsstyrelsen ska även verka för regional samordning och samverkan, stöd till berörda aktörers arbete, länk mellan lokal, regional och nationell nivå, utöva tillsyn över kommunernas tillsyn av alkohol- och tobakslagen samt stimulera till utveckling i frågan.

NÄRINGSLIVET: Företag kan ha ett socialt engagemang och sponsra eller aktivt bidra med exempelvis nattvandring eller föräldrastöd. De näringsidkare som arbetar med servering av alkohol ska bidra med att säkerställa att ingen under 18 år serveras. På samma sätt ska detaljhandelsställen som säljer folköl och/eller tobak säkerställa att ingen under 18 år får köpa dessa varor. Näringsidkarna har ett ansvar för egenkontroll.

POLISMYNDIGHETEN: Polisens uppdrag är att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Detta sker bland annat genom att minska våld i offentlig miljö, bekämpa narkotika och illegal handel med alkohol, tobak och dopningspreparat, minska droger i trafiken samt tillsyn av försäljning utifrån alkohol- och tobakslagen.

REGIONFÖRBUNDET UPPSALA LÄN: En politiskt styrd organisation, med representanter från de åtta kommunerna i länet samt Landstinget i Uppsala län. Enheten för regional utveckling har ett ansvar för det strategiska och övergripande folkhälsoarbetet i länet samt föra in ett folkhälsoperspektiv i det regionala utvecklingsarbetet. Enheten för välfärd och FoU-stöd verkar för en kunskapsbaserad praktik och bedriver

verksamhet för socialtjänst och berörda delar av hälso- och sjukvården inom områdena äldre, funktionshinder, barn och ungdom samt missbruk/beroende.²³⁾

STUDIEFÖRBUND: De tio studieförbunden i Uppsala län har olika profil och inriktning. De möter människors skilda behov av utbildning.

TRAFIKVERKET: Trafikverket arbetar för att minska antalet dödade och skadade i trafiken på grund av alkohol och droger. Trafikverket har ett målarbete för att sträva efter en nollvision i trafiken.²⁷⁾

TRYGGARE UPPSALA LÄN: En länsövergripande verksamhet som syftar till att skapa förutsättningar för att samordna det regionala och lokala trygghetsskapande, brottsförebyggande och brottsofferstödande arbete som utförs i länet och vid behov möjliggöra reell samverkan mellan olika aktörer. Myndigheter, däribland länets kommuner, organisationer och företag har tagit beslut om att samverka för att människor ska känna sig trygga i sin närmiljö.

TULLVERKET: Verket ska bidra till att begränsa den organiserade och storskaliga brottsligheten. De ska bekämpa illegal införsel av alkohol, narkotika, dopningspreparat och tobak. De bidrar även till att upptäcka nya preparat.

UPPSALA UNIVERSITET: U-FOLD: Forum för forskning om läkemedels- och drogberoende. Forskare och fackmän möts i ett forum för att utveckla samhällets åtgärder mot missbruk, tidiga insatser och prevention. Kuratorskonventet: Syftar till att öka samarbetet mellan Uppsalas studentnationer och tillvarata deras gemensamma intressen. Utöver kampanjen "Varannan vatten" bedrivs ett långsiktigt arbete för ansvarsfull alkoholserving och en särskild samverkan inför valborg.

4. Prioriterade områden och insatser

För framtagande av de prioriterade områden och insatser som nämns i detta åtgärdsprogram har den nationella ANDT-strategin varit en utgångspunkt. De regionala förutsättningarna för programmet baseras dels på tidigare nämnda regionala dokument och dels på en behovsinventering bland berörda aktörer. Formen för inventeringen har varit kommun- och landstingsdialoger samt ett analysseminarium där sakkunniga och forskare har diskuterat faktiska utvecklingsbehov för länet.

De mål och insatser som lyfts fram är en konkretisering av hur länets aktörer vill omsätta den nationella politiken till förutsättningar i Uppsala län. I enlighet med den nationella strategin visas vikten av att arbeta med insatser som rör många områden och aktörer. Insatser måste ske på alla nivåer; riktade till alla, till riskgrupper och individer. Vi bör även

kritiskt granska avsändare/huvudmän till material/insatser för att tydliggöra att det långsiktiga syftet är förenligt med våra tänkta mål. Utpekade insatser ska i högsta möjliga mån vara utvärderade och bygga på aktuell och tillgänglig forskning samt beprövad erfarenhet. Prioriteringarna kan vara olika utifrån lokala förutsättningar och behov.

I nedanstående tabell innebär ”Involverad aktör” att aktören kan/bör ha en roll i frågan. ”Uppföljningsansvarig” uppger vilken aktör som är övergripande ansvarig för uppföljning. Det kan också handla om att till exempel en kommun har egna delar som bör sammanställas för att följa upp insatsen länsövergripande. Det gör även andra insatser som sker utan en tydligt uttalad länsövergripande eller inom ramen för ett angränsande område. Detta arbete kan också ha bäring för ANDT-området.

Målområde 1

Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.

EN EFFEKTIV OCH SAMORDNAD ALKOHOL- OCH TOBAKSTILLSYN			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Länets alkohol- och tobakstillsyn ska hålla en hög nivå.	Regelbunden tillsyn över: – länets serveringsställen och försäljningsställen av folköl och tobak – lokal handläggning	Länsstyrelsen Kommunen Polismyndigheten	Länsstyrelsen Polismyndigheten
Förbättra förutsättningarna för en ansvarsfull alkoholserving på serveringsställen.	– Utveckling och spridning av metoden ansvarsfull alkoholserving (AAS) eller likvärdig metod	Länsstyrelsen Polismyndigheten Kommunen Kuratorskonventet Studenthälsan Näringslivet	Länsstyrelsen Kuratorskonventet
Samordning och likriktning av Polismyndighetens tillsyn enligt tobaks- och alkohollagen.	– Behovsinventering – Vidareutbildning av Polismyndighetens personal	Polismyndigheten	Polismyndigheten

... forts. Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.

EN EFFEKTIV OCH SAMORDNAD ALKOHOL- OCH TOBAKSTILLSYN			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Utvecklad tillsyn av rökfria miljöer.	– Tillsynsbesök och information	<i>Kommunen Länsstyrelsen</i>	<i>Länsstyrelsen</i>
Stärkt samordning och samverkan mellan tillsyn och förebyggande uppdrag.	Samordnade nätverk- och utbildningsinsatser – Skola – Idrott	<i>Kommunen Landstinget Länsstyrelsen Polismyndigheten Ideella aktörer</i>	<i>Länsstyrelsen</i>

EN EFFEKTIV BROTTSBEKÄMPNING AV ILLEGAL HANDEL			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Ökad information till Polismyndigheten om tillhandahållande av illegal ANDT	– Arbeta mer underrättelsebaserat – Stärkt systematisk samverkan – Informationsattsningar till vuxna runt ungdomar	<i>Polismyndigheten Kommunen Länsstyrelsen Tryggare Uppsala län Näringslivet Ideell sektor Kustbevakningen</i>	<i>Polismyndigheten</i>
Ökad samverkan kring illegal handel	– Myndighetsgemensamma tillsynsbesök – Stärkt systematisk samverkan	<i>Polismyndigheten Kommunen Tullverket Skattemyndigheten Kustbevakningen</i>	<i>Länsstyrelsen Polismyndigheten Länsstyrelsen</i>

EN FUNGERANDE LOKAL OCH REGIONAL SAMVERKAN OCH SAMORDNING MELLAN ANDT-FÖREBYGGANDE OCH BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Ökad samverkan mellan ANDT- och brottsförebyggande frågor	– Nätverksträffar med kommunernas samordnare för ANDT- och brottsförebyggande frågor – Samverkan för utveckling av lokala samverkansavtal mellan kommun/polis – Samverkan för att integrera sociala risker/social oro i länets risk- och sårbarhetsanalyser –Särskilt projekt: "Sociala risker och social oro i Uppsala län, Länsstyrelsen Uppsala län, 2013–2015.	<i>Länsstyrelsen Kommunen Polismyndigheten Tryggare Uppsala län</i>	<i>Länsstyrelsen Polismyndigheten</i>

➤ Målområde 2

Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak.

FÄRRE BARN SKA FÖDAS MED SKADOR ORSAKADE AV ALKOHOL, NARKOTIKA, DOPNING ELLER TOBAK			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Alla blivande och nyblivna föräldrar ska tillfrågas om ANDT-vanor	Screening vid inskrivningssamtal – AUDIT (alkohol) – Särskilt ställda frågor gällande narkotika – Särskilt ställda frågor gällande tobak	Landstinget (Mödrahälsovården, Barnhälsovården)	Landstinget
Tidigt upptäcka gravida personer med missbruk	– Särskilt projekt för riktade fördjupningsinsatser kring graviditet och missbruk	Kommunen Landstinget Regionförbundet	Regionförbundet

BARN I FAMILJER MED MISSBRUK, PSYKISK SJUKDOM ELLER PSYKISK FUNKTIONSNEDSÄTTNING SKA ERBJUDAS ÄNDAMÅLSENLIGT STÖD			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Ett förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården	A) – Utbildningsinsats och implementering av befintlig kunskap om stöd i föräldrarollen inom missbruks- och beroendevården på regional och lokal nivå ²⁵⁾ B) – Riktade insatser till barn i missbruksmiljö ²⁶⁾	Regionförbundet Uppsala universitet Landstinget Kommunen Länsstyrelsen	Regionförbundet Uppsala universitet

²⁵⁾Pågående projekt inom ramen för RIM-projektets verksamhet. ²⁶⁾Pågående projekt med utvecklingsmedel från Statens folkhälsoinstitut och i samarbete med Uppsala universitet. Projektet drivs av enheten för välfärd och FoU-stöd på Regionförbundet Uppsala län.

Målområde 3

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska.

MINSKA NYREKRYTERING TILL NARKOTIKA- OCH DOPNINGSMISSBRUK			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Fler vuxna ska kunna föra dialog med ungdomar om cannabis på ett adekvat sätt	– Utbildning av vuxenutbildare i cannabisprevention på Uppsala universitet – Kursdeltagarna genomför utbildningsinsatser – Metodnätverk för vidareutbildning och erfarenhetsutbyte	U-FOLD/ Uppsala universitet Länsstyrelsen Polismyndigheten Landstinget Kommunen Ideell sektor	Uppsala Universitet Länsstyrelsen

UTVECKLA METODER FÖR ATT BARN OCH UNGDOMAR INTE SKA BÖRJA ANVÄNDA TOBAKSPRODUKTER

Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
(Se insatser under: <i>En hälsofrämjande skola</i> och under <i>Målområde 1</i>)			

ÖKAD ANVÄNDNING AV BEFINTLIGA VERKSAMMA METODER FÖR ATT SKJUTA UPP ALKOHOLDEBUTEN OCH MINSKA DEN SKADLIGA ALKOHOLKONSUMTIONEN

Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Stärka föräldrar och andra vuxna att inte förse minderåriga med alkohol och föra bra samtal med ungdomar om detta.	Samverkan och åtgärder för att minska langningen till minderåriga.	<i>Kommunen Landstinget Polismyndigheten Tryggare Uppsala län U-FOLD Länsstyrelsen</i>	<i>Länsstyrelsen</i>
(Se insatser under: <i>En hälsofrämjande skola</i> och under <i>Målområde 1</i>)			

EN HÄLSOFRÄMJANDE SKOLA

Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
ANDT-undervisning i skolan ska i högre grad baseras på aktuell kunskap och om möjligt vila på vetenskaplig grund. (Se även <i>målområde 1</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Kompetenshöjande insatser - Spridning av tillgängligt effektivt material - Stärka samverkan med andra aktörer 	<i>Kommunen Landstinget Länsstyrelsen Regionförbundet</i>	<i>Länsstyrelsen</i>
Länets skolor ska i större utsträckning arbeta för en hälsofrämjande skolutveckling	- Kompetensutvecklande insatser	<i>Regionförbundet Länsstyrelsen Kommunen</i>	<i>Regionförbundet Länsstyrelsen</i>

ETT ÖKAT DELTAGANDE AV FÖRÄLDRAR, IDÉBURNA ORGANISATIONER OCH NÄRINGSLIV I DET FÖREBYGGANDE ARBETET

Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Tydliggöra och stärka ideella sektorns roll i det förebyggande arbetet	<ul style="list-style-type: none"> - Integrera ideella aktörer i det övriga ANDT-arbetet där det finns ett tydligt syfte och mervärde - Spridning av goda exempel - Utifrån behov: Genomföra kompetenshöjande insatser 	<i>U-FOLD Länsstyrelsen Tryggare Uppsala län Regionförbundet Landstinget Kommunen Ideell sektor</i>	<i>U-FOLD Länsstyrelsen Tryggare Uppsala län Regionförbundet</i>
Samordna och stärka länets arbete med föräldrastödsinsatser	- Kompetensutvecklande insatser	<i>Regionförbundet Länsstyrelsen Landstinget Kommunen</i>	<i>Regionförbundet</i>

➤ Målområde 4

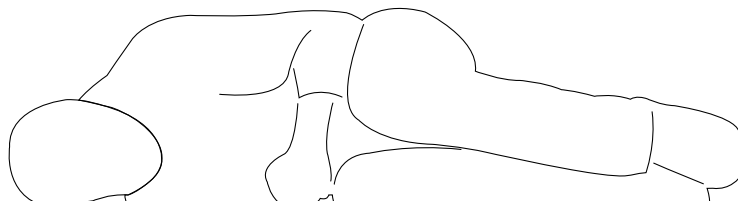
Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDENS ARBETE MED ATT FÖREBYGGA ANDT-RELATERAD OHÄLSA SKA UTVECKLAS			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Se nationellt undermål ovan	<ul style="list-style-type: none"> – Socialstyrelsens nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder ska implementeras inom Landstinget. – Kompetenshöjande insatser 	<i>Landstinget</i>	<i>Landstinget</i>

MINSKAT RISKBRUK OCH INTENSIVKONSUMTION AV ALKOHOL BLAND STUDENTER OCH BLAND UNGA VUXNA MED PSYKISK OHÄLSA			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Se nationellt undermål ovan. Se insatser under: Hälsa- och sjukvårdens arbete med att förebygga ANDT-relaterad ohälsa ska utvecklas, samt se insatserna under Målområde 5.	<ul style="list-style-type: none"> – Alla nationer ska ha en aktuell policy gällande studenter och alkohol. – Se även särskild "överenskommelse om samverkan kring personer med psykisk funktionsnedsättning i Uppsala län". Detta utifrån särskild samverkan avseende hälsofrämjande arbete och för vuxna med missbruk eller beroende. (2012–2016, TKL). 	<i>Uppsala universitet</i> <i>Kuratorskonventet</i> <i>Studenthälsan</i> <i>Kommun</i> <i>Landstinget</i> <i>Regionförbundet</i>	<i>Uppsala universitet</i> <i>Kuratorskonventet</i> <i>Studenthälsan</i> <i>Tjänstemannaberedningen</i> <i>Kommuner och landsting (TKL)</i>
Alla nationer ska ha en ansvarsfull alkoholserving	(Se insatser under: <i>Målområde 1</i>) T.ex. Ansvarsfull alkoholserving		

Målområde 5

Personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

<ul style="list-style-type: none"> • Tillgång till kunskapsbaserade vård- och stödinsatser ska öka • En tydligare och mer ändamålsenlig ansvarsfördelning mellan huvudmännen för missbruks- och beroendevården ska uppnås • Regionala och lokala skillnader i kvalitet, tillgänglighet och resultat ska minska 			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Se nationella undermål ovan	<ul style="list-style-type: none"> – Kompetensutveckling och utveckling av samverkan (Se fotnot 23 om RIM-projektet, s.19)	<i>Kommunen</i> <i>Landstinget</i> <i>Regionförbundet</i>	Följsamhet av de regionala riktlinjerna <i>Tjänstemannaberedningen kommuner och landsting (TKL)</i>

Målområde 6

Antalet döda och skadade på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

ANTALET DÖDA OCH SKADADE I TRAFIKEN PÅ GRUND AV ALKOHOL OCH ANDRA DROGER SKA MINSKA			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Minska antalet påverkade förare i trafiken	<ul style="list-style-type: none"> Förare av fordon som åker fast för att de är påverkade av alkohol eller andra droger ska få erbjudande om snabbt stöd Nätverk för samverkan till stöd för metoden SMADIT Uppsala län 	<i>Polismyndigheten</i> <i>Tullverket</i> <i>Kommunen</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Kriminalvården</i> <i>Landstinget</i> <i>Trafikverket</i> <i>Kustbevakningen</i> <i>Regionförbundet</i> <i>Ideell sektor</i>	<i>Trafikverket</i> <i>Polismyndigheten</i>
Minska antalet påverkade förare till sjöss och land	– Nykterhetskontroller	<i>Kustbevakningen</i> <i>Polismyndigheten</i>	<i>Kustbevakningen</i> <i>Polismyndigheten</i>

ANTALET DÖDA OCH SKADADE PÅ GRUND AV ALKOHOL-, NARKOTIKA- OCH DOPNINGRELATERAT VÅLD SKA MINSKA			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Se nationellt undermål ovan	– Utbildningsinsatser med olika teman	<i>U-FOLD/Uppsala universitet</i> <i>Kommunen</i> <i>Landstinget</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Tryggare Uppsala län</i> <i>Regionförbundet</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Näringslivet</i>	<i>Ansvarig arrangör ansvarar för genomförd uppföljning</i>
Minska andelen våldsbrott	– Arbeta mer underrättelsebaserat	<i>Polismyndigheten</i> <i>Kommunen</i>	<i>Polismyndigheten</i>

MEDVETENHETEN I HELA BEFOLKNINGEN OM ANDT-ANVÄNDNINGENS EFFEKTER PÅ HÄLSAN BÖR ÖKA			
Mål 2015	Insatser	Involverad aktör	Uppföljningsansvarig aktör
Se nationellt undermål ovan	– Utbildningsinsatser med olika teman	<i>U-FOLD/Uppsala universitet</i> <i>Kommunen</i> <i>Landstinget</i> <i>Polismyndigheten</i> <i>Tryggare Uppsala län</i> <i>Regionförbundet</i> <i>Länsstyrelsen</i> <i>Näringslivet</i> <i>Ideell sektor</i>	<i>Ansvarig arrangör ansvarar för genomförd uppföljning</i>

5. Uppföljning

Detta åtgärdsprogram avser gälla under perioden 2013–2015. Länsstyrelsen i Uppsala län har ett övergripande samordningsansvar för att årligen göra en kortfattad sammanställning av ansvariga aktörers insatser utifrån programmet. Uppföljningen kommer att baseras på den nationella länsrapporten för förebyggande ANDT-frågor och tillsyn (Statens folkhälsoinstitut) samt en kompletterande regional enkät utifrån både effekt- och processmått. Styrgruppen för

ANDT-förebyggande frågor Uppsala län blir ansvarig förankringsinstans för uppföljning och återrapportering.

De nationella huvudindikatorerna för den nationella ANDT-strategin blir om möjligt ett viktigt verktyg också för den regionala uppföljningen. Utpekade insatser ska i högsta möjliga mån vara utvärderade och bygga på aktuell och tillgänglig forskning samt beprövad erfarenhet.

6. Fotnoter

1. Inledning

- ¹ Brå rapport 2012:2, s.37. Nationella trygghetsundersökningen NTU 2011.
- ² 1. Agardh, E., Moradi, T., Allebeck, P. (2008). Riskfaktorernas bidrag till sjukdomsburden i Sverige: Jämförelse mellan svenska och WHO-data. Läkartidningen 2008; 18; 105(11): 816-21. 2. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2010. <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Alkohol/>
- ³ Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2010. <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Tobak/>
- ⁴ 1. Cnattingius, S., Galanti, R., Grafström, R., Hergens, M.-P., Lambe, M., Nyrén, O., et al. (2005). Hälsorisker med svenskt snus. Rapport A2005:15. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. 2. Hergens, M.-P. (2007). Swedish moist snuff and the risk of cardiovascular diseases. Karolinska institutet, Stockholm. 3. Bofetta P., Hecht S., Gupta P., Straif K. (2008) Smokeless tobacco and cancer. *Lancet Oncol.* 2008(9), 667-75.
- ⁵ Hälsans skyddsfaktorer ur ett jämlikhetsperspektiv Liv och hälsa i Örebro län 2000-2011. Landstinget i Örebro, s.94.
- ⁶ 1. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2010, <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Cannabis-hasch-och-marijuana/> 2. Meier, M. Caspi, A. Ambler, A. Harrington, H. Houts, R. Keefe, R. McDonald, K. Ward, A. Poulton, R. Moffitt, T. Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife. Published online August 27, 2012, PNAS.
- ⁷ Statens folkhälsoinstitut (2010). Tobaksfri kommun- att utveckla det tobaksförebyggande arbetet. Rapport 2010:10. Östersund: Statens folkhälsoinstitut, s.19.
- ⁸ <http://www.systembolaget.se/OmSystembolaget/Vart-samhallsansvar/Uppdrag/Alkoholens-avgiftdor/>
- ⁹ www.regeringen.se/andt-sekretariatet
- ¹⁰ <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa>
- ¹¹ <http://www.regionuppsala.se/>
- ¹² http://www.regionuppsala.se/documents/d1543_Lansoverenskommelse_Regionala_riktlinjer.pdf
- ¹³ Socialstyrelsen har tagit fram Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård, som bygger på kunskap från forskning och dokumenterad erfarenhet. <http://www.socialstyrelsen.se/nationellriktlinjerformissbruks-ochberoendevard>

2. Utvecklingen inom ANDT

- ¹⁴ Rapport "Skolevers drogvanor 2012, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN.
- ¹⁵ Definition av intensivkonsumtion från Karolinska institutet: Intensivkonsumtion = minst en halv halvflaska sprit, en helflaska vin eller fyra stora flaskor cider/starköl vid ett och samma tillfälle.
- ¹⁶ The 2011 ESPAD Report.
- ¹⁷ Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor. Landstinget Uppsala län, 2012.
- ¹⁸ Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor. Statens folkhälsoinstitut, 2009, s.18.
- ¹⁹ Kartläggning av komplexa vårdbehov, Regionförbundet i Uppsala län, 2010, www.regionuppsala.se
- ²⁰ Liv & Hälsa Ung, 2011. Landstinget Uppsala län, www.lul.se/folkhalsa
- ²¹ Register över aktuella tillstånd. www.fhi.se
- ²² Systembolagets försäljningsstatistik, Uppsala län www.systembolaget.se
- ²³ Kartläggning av användning av dopning, kostillskott och narkotika bland Gymnäsian, 2011, www.prodis.se
- ²⁴ Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem, 2008, Statens folkhälsoinstitut (FHI).

3. Struktur för ANDT-arbetet Uppsala län

- ²⁵ Regeringens åtgärdsprogram för ANDT-politiken 2010.
- ²⁶ Strategi för samverkan-kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, Socialstyrelsen 2007-123-31, (baksidan).
- ²⁷ www.regionuppsala.se
- ²⁸ http://www.trafikverket.se/PageFiles/19656/analys_av_trafiksakerhetsutvecklingen_2011.pdf.
- ²⁹ RIM-satsningen är Uppsala läns regionala utvecklingsarbete av missbruks- och beroendevården. Syftet är att implementera Socialstyrelsen nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården i länet. Utvecklingsarbetet är en del av Sveriges kommuner och landstings nationella satsning Kunskap till praktik (2007- tillsvidare).
- ³⁰ Projekt: Förstärkt föräldra- och barnperspektiv i missbruks- och beroendevården. Regionförbundet Uppsala län, www.regionuppsala.se

För att kunna se direktlänkar eller en version med större text se – Länsstyrelsens hemsida www.uppsala.lansstyrelsen.se

Kontakt: *Anna Haid* ANDT-samordnare, Länsstyrelsen Uppsala län, upsala@lansstyrelsen.se

Texter: Länsstyrelsen Uppsala län

Formgivning: *Cecilia Eriksson*, Cerif

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

I samverkan med:

 REGIONFÖRBUNDET
Uppsala län

 Polismyndigheten
i Uppsala län